

Àlgebra Abstracta curs 07/08

Estructura dels grups abelians finits

Jordi Quer

19 de setembre de 2007

Es recorda que si a és un element d'ordre n d'un grup, cada potència a^k té ordre $n/\gcd(n, k)$. En particular, per a cada divisor $d \mid n$ l'element $a^{n/d}$ té ordre d .

Definició 1 *L'exponent d'un grup G és el menor enter $m \geq 1$ tal que $a^m = 1$ per a tot $a \in G$ (o infinit, si no hi ha cap enter que compleixi aquesta condició).*

És clar que l'exponent d'un grup és el mínim comú múltiple dels ordres de tots els seus elements i que l'exponent d'un grup finit divideix el seu ordre. Exemples:

- el grup infinit $(\mathbb{Z}/2\mathbb{Z})^{\mathbb{Z}} = \prod_{n \in \mathbb{Z}} \mathbb{Z}/2\mathbb{Z}$ té exponent 2,
- el grup diedral D_{2n} té exponent $[2, n]$,
- el grup $\mathbb{Q}/\mathbb{Z}$, que té tots els elements d'ordre finit, té exponent ∞ ,
- el grup simètric $\mathfrak{S}_n$ té exponent $[2, 3, 4, \dots, n]$.

Lema 1 *Siguin n i m enters positius. Existeixen divisors $n_0 \mid n$ i $m_0 \mid m$ tals que*

$$(n_0, m_0) = 1 \quad i \quad n_0 m_0 = [n, m].$$

PROVA: Siguin $p_1, \dots, p_k$ tots els divisors primers de nm . Es pot escriure

$$n = p_1^{r_1} \cdots p_k^{r_k}, \quad m = p_1^{s_1} \cdots p_k^{s_k}, \quad \text{amb } r_i, s_i \geq 0.$$

Siguin

$$n_0 = \prod_{r_i \geq s_i} p_i^{r_i}, \quad m_0 = \prod_{r_i < s_i} p_i^{s_i}.$$

És clar que són divisors de n i de m respectivament i que compleixen les propietats que es demanaven. $\square$

Lema 2 *En un grup abelià A , siguin a, b elements d'ordres n i m , respectivament.*

1. $\text{ord}(ab) \mid [n, m]$,
2. si $(n, m) = 1$ aleshores $\text{ord}(ab) = nm$,
3. A conté algun element d'ordre $[n, m]$.

Per tant tot grup abelià finit conté algun element d'ordre igual al seu exponent.

PROVA: 1. Sigui $r = [n, m]$. Aleshores $(ab)^r = a^r b^r = 1$.
 2. Si $(ab)^k = 1$ aleshores $a^k = b^{-k}$. Elevant a m es té

$$a^{mk} = (b^m)^{-k} = 1 \quad \Rightarrow \quad n \mid mk \quad \stackrel{(n,m)=1}{\Rightarrow} \quad n \mid k.$$

Elevant a n es veu que $m \mid k$. Per tant $nm = [n, m] \mid k$. Per tant $nm \mid \text{ord}(ab)$.

3. Siguin n_0, m_0 com al lema anterior. Aleshores a^{n/n_0} i b^{m/m_0} tenen ordres n_0 i m_0 , respectivament. Per l'apartat anterior $\text{ord}(a^{n/n_0} b^{m/m_0}) = n_0 m_0 = [n, m]$. $\square$

Lema 3 Sigui A un grup abelià finit, $a \in A$ un element d'ordre màxim d i $\pi: A \rightarrow A/\langle a \rangle$ la projecció canònica.

Tot element del quocient $A/\langle a \rangle$ té una antiimatge del seu mateix ordre.

PROVA: Recordi's que per a un morfisme de grups f qualsevol l'ordre de $f(x)$ divideix l'ordre de x .

Sigui $y \in A/\langle a \rangle$ d'ordre n i sigui $x \in A$ amb $\pi(x) = y$. Aleshores $\pi(x^n) = 1$ i per tant $x^n \in \langle a \rangle$. Sigui $x^n = a^k$. Com que d és l'exponent del grup A , l'ordre de x divideix, i com que n és un divisor de l'ordre de x , resulta que $n \mid d$. Elevant a d/n es té $x^d = a^{kd/n} = 1$. Per tant $d \mid kd/n \Rightarrow nd \mid kd \Rightarrow n \mid k$. Sigui $k = nk_0$. Aleshores l'element xa^{-k_0} compleix el que es demana: és també una antiimatge de y , i per tant té ordre divisible per n , i $(xa^{-k_0})^n = x^n a^{-k} = 1$ de manera que el seu ordre és n . $\square$

Teorema 4 Tot grup abelià finit és isomorf a un producte de grups cíclics

$$A \simeq C_{d_1} \times C_{d_2} \times \cdots \times C_{d_r}, \quad \text{amb } d_1 \mid d_2 \mid \cdots \mid d_r.$$

A més, els enters d_i determinen unívocament la classe d'isomorfisme del grup.

PROVA: Es demostrarà per inducció sobre el cardinal del grup. És obvi si el grup té ≤ 3 elements. Suposi's demostrat per a tots els grups de cardinal més petit que el de A .

Sigui a un element de A d'ordre màxim $d > 1$. El quocient $A/\langle a \rangle$ és abelià d'ordre estrictament menor que el de A i per inducció és isomorf a un producte de r grups cíclics C_{d_i} . Siguin $y_1, \dots, y_r$ elements d'aquest quocient d'ordres $d_1, \dots, d_r$ corresponents a un tal isomorfisme. Siguin $x_1, \dots, x_r$ elements de A antiimatges per la projecció canònica dels mateixos ordres, que existeixen segons el lema anterior. Sigui B el subgrup de A generat per tots aquests elements,

$$B = \{x_1^{m_1} \cdots x_r^{m_r} : m_i \in \mathbb{Z}\}.$$

Com que $x_i^{d_i} = 1$ és clar que el nombre d'elements de B és $\leq \prod d_i$. D'altra banda la restricció $\pi|_B$ de la projecció $\pi: A \rightarrow A/\langle a \rangle$ és exhaustiva i el grup quocient $A/\langle a \rangle$ conté $\prod d_i$ elements. Per tant $|B| = \prod d_i = |A/\langle a \rangle|$.

Es considera el morfisme $B \times \langle a \rangle \rightarrow A$ definit per $(b, a^k) = ba^k$. Per a cada element $\alpha \in A$ sigui $\pi(\alpha) = y_1^{m_1} \cdots y_t^{m_t}$ i sigui $b = x_1^{m_1} \cdots x_t^{m_t}$. Aleshores $\pi(\alpha b^{-1}) = 1$ i, per tant $\alpha b^{-1} = a^k$, de manera que $\alpha = ba^k$ i el morfisme anterior és exhaustiu. Com que tots dos grups tenen el mateix cardinal, és bijectiu, i per tant A és isomorf a

$$B \times \langle a \rangle \simeq C_{d_1} \times C_{d_2} \times \cdots \times C_{d_r} \times C_d.$$

La condició $d_r \mid d$ és conseqüència del fet que l'ordre de tot element (i d_r és l'ordre de x_r) divideix l'exponent del grup, que és d .

Abans de veure que la descomposició és única, algunes observacions. Per a tot grup abelià A , $A^n = \{a^n : a \in A\}$ és un subgrup. És clar que $(A \times B)^n = A^n \times B^n$ i que $(A \times B)/(A \times B)^n = A/A^n \times B/B^n$. En el cas cíclic, si $C_d = \langle a \rangle$ aleshores C_d^n és el subgrup generat per a^n , que com que té ordre $d/(n, d)$ és isomorf al grup $C_{d/(n, d)}$. Per tant el quocient C_d/C_d^n és isomorf a $C_{(n, d)}$.

És clar que dos grups isomorfs a un mateix producte de cíclics són isomorfs. Suposi's que un grup A admet isomorfismes en dos productes de cíclics

$$C_{d_1} \times C_{d_2} \times \cdots \times C_{d_r} \simeq A \simeq C_{e_1} \times C_{e_2} \times \cdots \times C_{e_s}$$

amb $d_i \mid d_{i+1}$ i $e_i \mid e_{i+1}$. Sigui p un factor primer de d_1 , i per tant un divisor de tots els d_i . Sigui e_k , amb $k \geq 1$, el primer dels e_i divisibles per p . Aleshores A/A^p és isomorf, d'una banda, a un producte de r grups C_p , i de l'altra, al producte de $s - k + 1$ grups com aquest. Comparant els seus cardinals resulta que $r = s - k + 1$ i per tant $s \geq r$. Fent el mateix amb un factor primer de e_1 es dedueix la desigualtat contrària. Per tant $s = r$ i p divideix tant d_1 com e_1 . Aleshores el grup A^p , que té cardinal estrictament menor que A , és isomorf a

$$C_{d_1/p} \times \cdots \times C_{d_r/p} \simeq A^p \simeq C_{e_1/p} \times \cdots \times C_{e_r/p},$$

i per hipòtesi d'inducció $d_i/p = e_i/p$ d'on resulta que $d_i = e_i$ per a tot i . □

Recordant l'isomorfisme del teorema xinès del residu $C_n \times C_m \simeq C_{nm}$ si $(n, m) = 1$ es veu que tot producte de grups cíclics es pot posar com a producte de grups cíclics d'ordre potència de p . De grups abelians d'ordre p^n n'hi ha tants com particions de n , o sigui com maneres d'escriure $n = n_1 + n_2 + \cdots + n_r$ amb $0 < n_1 \leq \cdots \leq n_r$, a cadascuna de les quals li correspon el grup

$$C_{p^{n_1}} \times C_{p^{n_2}} \times \cdots \times C_{p^{n_r}}.$$

D'aquesta observació es dedueix que el nombre de grups abelians d'ordre $N = \prod_{i=1}^r p_i^{m_i}$ és el producte $P(m_1)P(m_2) \cdots P(m_r)$ dels nombres de particions corresponents.